

NIJOLĖS SADŪNAITĖS TEISMAS IR GYNIMOSI KALBA

[Už ką suimta]:

Nijolė Sadūnaitė buvo suimta 1974 m. rugpjūčio 27 d. Kratos metu buvo rastas rašomąja mašinėle perrašomas *LKB Kronikos* 11-sis numeris.

Parengtinio tardymo metu N. Sadūnaitė atsisakė ką nors parodyti, todėl tardytojai grasino ją patalpinti į psichiatrinę ligoninę. Du mėnesius nebuvo leista perduoti maisto.

1975 m. sausio pabaigoje N. Sadūnaitė parašė prokurorui skundą, protestuodama prieš tardytojų savivalę, grasinimus prischiatrine ligonine.

1975 m. kovo mėn. tardytojai kreipėsi į Vilniaus psichiatrinę ligoninę Vasaros g-jė ir į Naujosios Vilnios psichoneurologinę ligoninę, klausdami, ar N. Sadūnaitė kada nors ten nesigydytė. Atsakymas gautas neigiamas.

1975 m. balandžio mėn. N. Sadūnaitės byla buvo išjungta iš bylos Nr. 345 į atskirą bylą Nr. 416.

[Uždaras teismas ir liudininkų izoliacija]:

1975 m. birželio 16 d. LTSR Aukščiausias Teismas pradėjo nagrinėti N. Sadūnaitės bylą. Teismo posėdis prasidėjo 10 val. ryto. Teismo pirmininkas – Kudriašovas, o valstybinis kaltintojas – Bakučionis.

Į teismą buvo iškviešti šie liudininkai: Jonas Sadūnas (Nijolės brolis), Vladas Sadūnas (pusbrolis), Regina Sadūnienė (Vlado žmona), Povilaitis (vidurinės mokyklos direktorius), Kušleika ir Bronė Kibickaitė.

Teismo pradžioje liudininkai buvo uždaryti atskirame kambaryje, o po liudijimo vėl būdavo išvaromi iš teismo salės, kad negirdėtų teismo proceso.

Teismo salėje buvo tik 6 kareiviai ir 5 saugumiečiai (Pilelis, Jankauskas, Platinskas ir kt.). Teismo pirmininkas leido salėje pasilikti tik Nijolės broliui Jonui. Pašaliniai asmenys į teismo salę nebuvo įleidžiami. Saugumiečiai jiems pareiškėdavo, kad teismo procesas yra uždaras.

[N. Sadūnaitė atsisakė atsakinėti į teismo klausimus ir priimti advokato paslaugą]:

Nijolė Sadūnaitė į teismo klausimus neatsakinėjo:

– Kadangi ne aš, o jūs esate nusikaltėliai, kurie laužote elementariausias žmogaus teises, garantuotas įstatymais, Konstitucija ir Visuotinė Žmogaus teisių deklaracija, ir ginatė melą, prievartą bei smurtą, nes, apšmeižę ir nuteisę nekaltus žmones, kankinate juos kalėjimuose ir lageriuose, todėl į bet kokius teismo klausimus, kaip ir per tardymą, neatsakinėsiu, tuo protestuodama prieš šią bylą, – pareiškė teisiemoji.

[Advokato paslaugos atsisakymo motyvai]:

Atsisakydama advokato paslaugų, Sadūnaitė paaiškino:

– Man akis atvėrė kun. A. Šeškevičiaus teismas 1970 metais. Už tai, kad jis atliko savo kunigišką pareigą, buvo nuteistas, o man už tai, kad jam pasamdžiau advokatą, valstybinio saugumo darbuotojas leitenantas Gudas grasino iškelsiąs tokią pačią bylą, kaip ir kun. A. Šeškevičiui, ir pasodinsiąs mane į kalėjimą. Čia pat, 225 kabinete buvęs saugumo darbuotojas Kolgovas grasino bausmėmis broliui ir giminėms, jei neatsisakysiu nuo rūpinimosi kun. A. Šeškevičiaus gynimu. Pasirodo, pasamdyti kunigui advokatą – „didžiulis nusikaltimas“. Kadangi aš, pagal jus, esu itin pavojinga valstybinė nusikaltėlė, tai,

nenorėdama užtraukti jūsų teroro tiems, kurie samdys man advokatą, nuo jo atsisakau. Tai viena medalio pusė, o kita – tiesos ginti nereikia, nes ji visagalė ir nenugalima! Tik klausa ir melas, būdami bejėgiai prieš tiesą, reikalingi ginklų, kareivių ir kalėjimų, kad pratęstų savo niekšingą viešpatavimą, ir tai tik laikinai. Teisingai sakoma, kad šališka vyriausybė pati savo rankomis kasa sau duobę. Aš esu teisi ir už teisybę atiduočiau ir gyvybę. Nėra didesnės laimės kaip kentėti už tiesą ir už žmones. Todėl man joks gynėjas nereikalingas. Vietoje jo, kalbėsiu aš pati.

GYNIMOSI KALBA

[Kaltinamoji atidengia ateistų kaltintojų dvasinę menkystę]:

Noriu Jums pasakyti, kad visus myliu kaip savo brolius, seseris ir, jeigu reikėtų, nesvyruodama už kiekvieną atiduočiau savo gyvybę. Šiandien to nereikia, bet reikia pasakyti Jums į akis skaudžią tiesą. Yra sakoma, kad teisę peikti ir barti turi tik tas, kuris myli. Pasinaudodama ta teise ir kreipiuosi į Jus. Kiekvieną kartą, kai teisiami žmonės už *LKB Kroniką*, labai tinka Putino žodžiai:

Iš tribunuolus išdidžiai
Teisiuosius smerkia žmogžudžiai.
Jūs minate altorius,
Nuo jūs įstatymo sugriuvo
Ir nuodėmės ir doros...

Jūs puikiai žinote, kad *LKB Kronikos* rėmėjai myli žmones ir tik todėl kovoja už jų laisvę ir garbę, už teisę naudotis sąžinės laisve, kuri visiems piliečiams, nežiūrint jų įsitikinimų, garantuoja Konstitucija, įstatymais ir Žmogaus teisių deklaracija, ir kad visa tai būtų ne tik gražūs žodžiai ant popieriaus, ne melaginga propaganda, kaip ligi šiol, bet kad būtų realiai įgyvendinta. Juk Konstitucijos ir įstatymų žodžiai yra bejėgiai, jei netaikomi gyvenime ir visur viešpatauja įteisinta tikinčiųjų diskriminacija. *LKB Kronika*, tarsi veidrodis, parodo ateistų nusikaltimus prieš tikinčiuosius. Kadangi nedorybė nesigroži savo šlykštumu, ji baidosi savo atvaizdu veidrodyje. Dėl šios priežasties Jūs nekenčiate visų tų, kurie nuplėšia nuo jūsų melo ir veidmainystės šydą. Tačiau dėl to veidrodis nenustoja savo vertės! Vagis atima iš žmogaus pinigus, o Jūs apiplėšiate žmones, atimdami iš jų tai, kas brangiausia – ištikimumą savo įsitikinimams ir galimybę perduoti tą turtą savo vaikams, jaunajai kartai. O juk 1960.11.14–15 „Konvencijos dėl diskriminacijos švietimo srityje“ 5-me straipsnyje reikalaujama užtikrinti tėvams religinį ir moralinį vaikų auklėjimą pagal savo įsitikinimus. Tuo tarpu tardymo protokole, mano byloje apklausta mokytoja Rinkauskienė rašo: „Kadangi yra tik viena tarybinė mokykla, tai nėra reikalo vaikus maišyti ir mokyti veidmainiauti.“ Kas gi vaikus moko veidmainiauti? Tokios mokytojos, ar tėvai, kuriems užtikrintas vaikų auklėjimas pagal savo įsitikinimus? Tik tada, kai vaikai, kuriems mokykla sugriovė tėvų autoritetą, nueina šunkeliais, kažkodėl kaltinami ne mokytojai, o tėvai.

Klaipėdos 10 vidurinės mokyklos mokytoja Keturkaitė savo tardymo protokole rašo: „Kadangi aš esu istorijos mokytoja, tai tenka mokiniams aiškinti ir religijos klausimus. Aiškinant krikščionybės atsiradimą ir tuo pačiu mitą apie Kristaus atsiradimą...“ Kaip gali mokyti. Keturkaitė paaiškinti ne jos kompetencijoje esančius religijos klausimus, kai net istorijos klausimuose ji yra analfabetė, nes laikosi atgyvenusio ateistų melo, būk tai, Kristus esąs legenda. Tokie analfabetai „auklėja“ ir „moko“ jaunąją kartą,

pasinaudodami mokytojo autoritetu, į mokinių sąmonę kala melą.

[Kaltinamoji: tardytojai grasino psichiatrine ligonine]:

Tardytojai: papulkininkis Petruškevičius, tardymo poskyrio viršininkas Rimkus, tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas Kažys daug kartų grasino uždarysią mane į psichiatrinę ligoninę už tai, kad neatsakinėjau į jų klausimus, nors buvau paaiškinusi, jog tyliu, protestuodama prieš šią bylą.

[Kaltinamoji: „parašiau protesto pareiškimą respublikiniam prokurorui ir kitiems pareigūnams“]:

Grasinimams atsibodus, parašiau protesto pareiškimus respublikiniam prokurorui, saugumo komiteto viršininkui ir tardymo skyriaus viršininkui, kurio prašiau, kad pareiškimą prijungtų prie mano bylos. Pareiškimo neprijungė, tik respublikinio prokuroro padėjėjas Bakučionis, kuris čia pat sėdi, raštu atsakė, kad jie turį teisę atlikti psichiatrinę ekspertizę, tačiau, tardytojų nuomone, tam dar nėra pagrindo. Bet juk pareiškime visai ne apie tai buvo kalbama, o protestuojama prieš tardytojų savivalę, kai jie grasinimais nori įbauginti tardomąjį ir priversti jį spekuliuoti savo sąžine.

Pareiškime buvo rašoma, cituoju: „Ar turi teisę tardytojas grasinti kaltinamajam psichiatrine ligonine arba psichiatrine ekspertize, jei kaltinamasis laikosi savo nuomonės ir nespekuliuoja savo sąžine ir įsitikinimais? Per tardymus papulkininkis Petruškevičius daugybę kartų grasino uždarysiąs mane psichiatrinę ligoninę, kur būsią daug blogiau negu kalėjime, tik todėl, kad neatsakinėjau į jo klausimus. Tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas Kazys, vos pirmą kartą mane pamatęs, autoretinai diagnozavo šizofrenike, šizofreniškai galvojančia ir žadėjo psichiatrinės komisijos, kurio nariu jis pats esąs, patikrinimą.

Tardymo poskyrio viršininkas majoras Rimkus, kai neatsakiau į jo klausimus, pakartotinai grasino psichiatrine ekspertize. Argi visas tarybinis teisingumas remiasi tik baime? Jei aš esu psichinė ligonė, tai mane reikia gydyti, o ne grasinti mano liga. Kuo kaltas žmogus, jei jis serga? Bet tuo netiki patys tardytojai, nes jau penktas mėnuo, kai grasina psichiatrine ligonine, norėdami palaužti mano valią. Toks tardytojų elgesys įžeidžia žmogaus orumą, ir aš protestuoju prieš tokį jų elgesį su manimi.“

[Kaltinamoji: tardytojai nusikalto LTSR Baudžiamojo Kodekso 187-jam straipsniui]:*

Padavus pareiškimą, tardymo poskyrio viršininkas Rimkus priekaištavo, kad skundžiuosi, ir ironizavo: „Jeigu taip reaguoji, tai tikrai esi nenormali. Tu nežinai visų juridinių plonybių...“

Taip, aš ne tik plonybių, bet ir juridinių storybių nežinau, nes to nestudijavau, tik dabar žinau, kad tarybiniais tardytojams meluoti, šmeižti yra normalu ne tik kaltinamajam, bet ir visai pašaliniais žmonėms. Bet juk tai dvasinis chuliganizmas, kuris turėtų būti baudžiamas, nes dvasinės traumos užgyja sunkiau už fizines.

Jums visai nerūpi nusikaltimus atitaisyti, priešingai – juos toleruojate ir skatinate. Šitai įrodo, kad mano byloje apklausinėti liudininkai, kurie parodė *LKB Kronikos* išskeltų faktų tikrumą, pirmiausiai buvo klausinėjami, kas galėjo tas žinias perduoti *LKB Kronikos* leidėjams, kam jie pasakojosi, kas matė, girdėjo ir pan.

* LTSR Baudžiamojo Kodekso 187-sis straipsnis sako: „Asmens, darančio kvotą ar parengtinį tardymą, vertimas duoti apklausos metu parodymus, pavartojant grasinimus ar kitokius neteisėtus veiksmus, – baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų. Ta pati veikla, susijusi su smurto pavartojimu ar pasityčiojimu iš apklausiamąjo asmenybės, – baudžiama laisvės atėmimu nuo trejų iki aštuonerių metų.“ (Red.)

[Kaltinamoji: „jūs bijote tiesos žodžio ir neapkenčiate kitaip manančių“]:

Štai ko jūs bijote – tiesos žodžio! Tardytojai neapklausinėjo, net neišsikvietė tų, kurie vadovaudamiesi neapykanta kitaip manantiems, už kryželio nešiojimą išmetė iš darbo Kulautuvos vidurinės mokyklos mokytoją St. Jasiūnaitę ir, visaip iš jos tyčiodamiesi, ilgą laiką nedavė jai net paprasčiausio virtuvės darbininkės darbo. Tardytojai neišsikvietė Panevėžio DŽ-DT Vykdomojo komiteto pirmininko Markevičiaus ir finansų skyriaus viršininko Indriūno, kurie už bažnyčios lankymą išmetė iš darbo 9-rius metus išdirbusią sekretorę-mašininkę Marytę Medišauskaitę. O visur skelbiate, kad religija – privatus piliečių reikalas ir, kad visi, nežiūrint įsitikinimų, turi lygias teises. Kokia graži jūsų propaganda ir kokia negraži gyvenimo tikrovė! Tardytojai nereagavo į N. Akmenės mokyklos direktoriaus Kuprio ir švietimo skyriaus narių nusikaltimą, kai jie iš darbo išvarė mokytoją už tai, kad ši ekskursuodama su mokiniais Kauno m. užėjo į sodelyje, kur susidegino Romas Kalanta, esantį tualetą*. Koks nusikaltimas! Mokytoja nebetinka vaikų auklėjamajam darbui? Juokinga, kad jus dar iki šiol tebegąsdiną R. Kalantos šmėkla. Tik kuo čia kalta mokytoja?

[Kaltinamoji: „tie patys tardytojai neperspėjo nė vieno piktnaudžiaujančio vyr. gydytojo“]:

Tardytojai neperspėjo nė vieno vyr. gydytojo, kai jie, piktnaudžiaudami savo padėtimi, neleidžia mirštantiesiems pasinaudoti kunigo patarnavimu, nors to prašo ligoniai ir jų artimieji. Net nusikaltėlių paskutinis prašymas išklausomas. O jūs drįstate tyčiotis iš švenčiausių žmogaus įsitikinimų sunkiausiame gyvenimo momente – mirties valandą ir kaip plėšikai skaudžiai moraliai apiplėšiate tūkstančius tikinčiųjų. Štai jūsų komunistinė moralė ir etika!

[Kaltinamoji: „melas ir šmeižtas yra jūsų kasdieninė duona, o baimė – neatstojanti palydovė“]:

Kauno tiesoje Vilniaus universiteto dėstytojas Augus grubiausiai apšmeižė Popiežių Paulių VI, velionį vyskupą Bučį, kun. L. Aberzą ir kun. Račiūną**. Kada tas šlykštus šmeižtas bus atšauktas? Jis nebuvo atšauktas, nes melas ir šmeižtas yra jūsų kasdieninė duona!

Išsigandę paminklų restauravimo inžinieriaus, technikos mokslų kandidato Mindaugo Tamonio minčių, uždarėte jį Vasaros gatvėje esančioje psichiatrinėje ligoninėje, norėdami „išgydyti“ jį nuo savo įsitikinimų!

[...]

Tie ir šimtai kitų faktų liudija, kad ateistams tikslas visus paversti savo dvasiniais vergais, pateisina visas priemones – šmeižk, meluok, terorizuok

[Kaltinamoji: „jūsų pergalės triumfą lydi moraliniai griuvėsiai“]:

Ir jūs džiaugiatės pergale? Virš ko tad kyla jūsų pergalės triumfas? Virš moralinių griuvėsių, virš milijonų nužudytų negimusių kūdikių, virš išniekintos žmogaus vertės, virš menkų, suniekšėjusių žmogiškųjų, apkrėstų baime ir gyvenimo aistros nuodų. Visa tai – jūsų vaisiai. Teisingai Jėzus Kristus pasakė: „Juos pažinsite iš jų darbų vaisių.“ Jūsų nusikaltimai stumia jus kaskart didesniu greičiu į istorijos sąšlavyną.

* Žr. LKB Kronikos Nr. 10. Prieiga internete:

http://www.lkbkronika.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=33 (tikrinta 2014-03-12) (Red.)

** Ten pat. (Red.)

[Kaltinamoji: kovoti už žmogaus teises – kiekvieno šventa pareiga; nuolaidžiauti blogiui – didelis nusikaltimas]:

Ačiū Dievui, dar ne visi žmonės palūžo. Neturime visuomenėje kiekybinės atramos, bet mūsų pusėje – kokybė. Nebijodami nei kalėjimų, nei lagerių, privalome smerkti visus veiksmus, kurie neša skriaudas ir pažeminimą, sėja nelygybę ir priespaudą. Kovoti už žmogaus teises gyvenime – kiekvieno šventa pareiga! Džiaugiuosi, kad man teko garbė pakentėti už *LKB Kroniką*, kurios teisingumu ir reikalingumu aš įsitikinusi ir tam liksiu ištikima ligi paskutinio atodūσιο. Tad leiskite įstatymus kiek tik jums patinka, bet pasilaikykite juos sau. Reikia atskirti tai, kas parašyta žmogaus, nuo to, kas įsakyta Dievo. Mokestis Cezariui yra likutis nuo mokesčio, sumokėto Dievui. Svarbiausia gyvenime išlaisvinti širdį ir protą nuo baimės, nes nuolaidžiauti blogiui yra didelis nusikaltimas.

[...]

PASKUTINIS N. SADŪNAITĖS ŽODIS

[Teisiamoji džiaugiasi drauge su LKB Kronika galinti būti kovotoja prieš fizinę ir dvasinę tironiją]:

– Ši diena yra laimingiausia mano gyvenime. Aš esu teisiamą už *LKB Kroniką*, kuri kovoja prieš fizinę ir dvasinę žmonių tironiją. Reiškia, aš esu teisiamą už tiesą ir meilę žmonėms! Kas gali būti gyvenime svarbiau, kaip mylėti žmones, jų laisvę ir garbę. Meilė žmonėms – visų didžiausioji meilė, o kovoti už žmonių teises – gražiausioji meilės daina. Tegul ji skamba visų širdyse, tegul niekados nenutyli! Man atiteko pavydėtina dalis, garbinga lemtis – ne tik kovoti už žmonių teises ir teisingumą, bet ir būti nuteistai. Mano baismė bus mano triumfas! Gaila tik, kad mažai spėjau dėl žmonių pasidaruoti. Su džiaugsmu eisiu į vergiją dėl kitų laisvės ir sutinku mirti, kad kiti gyventų. Šiandieną aš atsistoju šalia amžinosios Tiesos – Jėzaus Kristaus ir prisimenu Jo ketvirtąjį palaiminimą: „Palaiminti, kurie trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti!“ Kaip nesidžiaugti, kad visagalis Dievas garantavo, jog šviesa nugalės tamsą, o tiesa – klaidą ir melą! O kad tai įvyktų greičiau, sutinku ne tik kalėti, bet ir mirti. O jums noriu priminti poeto Lermontovo žodžius: „Tačiau yra, yra teisingas Dievo teismas!“ Duok Dieve, kad to teismo nuosprendis būtų mums visiems palankus. To melsiu gerąjį Dievą jums visiems per visas gyvenimo dienas. Užbaigti noriu kalėjime gimusiais posmais:

Kuo sunkesnis kelias, kuriuo eit turi,
tuo stipriau gyvenimą junti.
Degti mes privalom teisybės ryžtu,
blogį nugalėti, nors ir kaip sunku.
Trumpos žemės dienos ne ilsėtis duotos,
o kovot už laimę daugelio širdžių.
Ir tik tas, kas viską kovai atiduos,
tas pajus, kad eina keliu tiesiu.
Ir didesnės laimės niekam nepatirti,
jeigu pasiryžęs tu už žmones mirti.
Tada sieloj šventė visada skaisti,
nepagrobs kalėjimai jos, lageriai šalti!

[Teisiamoji apeliuoja į teismą, kad meilė žmogui virstų tikrove]:

Tad mylėkime vieni kitus ir būsime laimingi. Nelaimingas tik tas, kuris nemyli. Vakar stebėjotės mano gera nuotaika sunkiu gyvenimo momentu. Tai įrodo, kad mano širdyje dega meilė žmonėms, nes tik mylint, viskas darosi lengva! Blogį turime visu griežtumu smerkti, bet žmogų, net ir klystantį, privalome mylėti. O to galima išmokti tik Jėzaus Kristaus mokykloje, kuris visiems yra vienintelė Tiesa, Kelias ir Gyvenimas. Tad teateinie, gerasis Jėzau, Tavo karalystė į mūsų visų sielas!

Iš teismo noriu paprašyti, kad išleistumėte į laisvę iš kalėjimų, lagerių ir psichiatrinių ligoninių visus žmones, kurie kovojo už žmogaus teises ir teisingumą. Tuo įrodytumėte savo gerą valią ir būtų gražus indėlis, kad gyvenime būtų daugiau harmonijos ir gėrio, o gražusis šūkis: „Žmogus žmogui brolis“ virstų tikrove.

TEISMO SPRENDIMAS

[Nijolė Sadūnaitė kalta]:

Popietiniame posėdyje buvo perskaitytas teismo sprendimas.

Nijolė Sadūnaitė kaltinama pagal LTSR Baudžiamojo kodekso 68 str. 1 d. Už *LKB Kronikos* dauginimą bei platinimą ir baudžiama laisvės atėmimu trejiems metams, atliekant bausmę griežto režimo lageriuose ir ištrėmimu trejiems metams.

Išklausiusi nuosprendį, Nijolė Sadūnaitė paklausė teismą:

– Kodėl taip mažai nubaudėte?

Teismo sprendimu N. Sadūnaitės rašomoji mašinėlė buvo konfiskuota.

1975 birželio 20, po pietų, saugumiečiai atėmė iš Sadūnaitės visus užrašus ir, padarę kruopščiausią kratą, išvežė į lagerį šiuo adresu:

Mordovskaja ASSR, 431200 Tenguševskij raj., pos. Baraševo, učr. ž x 385/3-4.

[Nuteistosios keli asmens bruožai]:

Nijolė Sadūnaitė yra gimusi 1938 metais Dotnuvoje. Jos tėvas – Žemės ūkio akademijos dėstytojas. Giliai tikintys tėvai stengėsi dukrą gražiai išauklėti.

1955 m. baigė Anykščių vidurinę mokyklą. Nors tikintys mokiniai mokykloje būdavo diskriminuojami, tačiau Nijolė niekada sekmadieniais nepraleisdavo šv. Mišių. Kai ekskursijų metu tekdavo aplankyti bažnyčias, Sadūnaitė draugų ir mokytojų akivaizdoje turėdavo drąsos atsiklausti ir pagarbinti Švč. Sakramentą.

Penkerius metus Nijolė slaugė sergančią motiną, kuri mirė 1970 metais. Jos tėvas miręs 1963 metais. Keletą metų rūpestingai slaugė kan. P. Raudą. Kiekvieno žmogaus kančia rasdavo Nijolės širdyje atgarsį. Sadūnaitė stengėsi savo poreikius sumažinti iki minimumo, kad galėtų padėti kitiems. Kartais atiduodavo kitiems pačius reikalingiausius savo daiktus.